

Oponentský posudek na disertační práci Mgr. Et Mgr. Jakuba Hájička: *Jiřina Popelová a moderní česká komeniologie* (Ústav českých dějin, FF UK, 2015)

Autor předložil k posouzení disertační práci o rozsahu 249 stran, z toho po s. 235 je uveden text práce; poté následuje bibliografie J. Popelové, a od s. 243 použité prameny a literatura, přičemž autor upozorňuje, že v této základně je uvedena pouze častěji použitá literatura a ta, která se vztahuje primárně k dílu J. A. Komenského - ostatní je vynechána a čtenář ji najde v odkazech. Celý text je včetně úvodu a závěru rozdělen do 7. kapitol, osmou a devátou kapitolu tvoří uvedené bibliografické soupisy. Je skutečností, že jde o text bohatě doprovázený *funkčním poznámkovým aparátem* - a pokud by byl celý text převeden na normostránky včetně poznámek, byl by zřejmě delší než 920 stran.

Autor uvádí J. Popelovou do konfrontace s dobovými filozofy, především s pozitivisty a posléze ji konfrontuje s marxismem a ukazuje, jak nejednoznačný vztah k němu měla. Na s. 40 správně uvádí, že se politicky hlásila k sociální demokracii, k čemuž lze dodat, že tím byl zjevně předurčen její vztah k marxismu: a současně doživotní tendence k levicovému pohledu na současný svět provázaný po nuceném spojení s KSČ s kritickou distancí k marxistickému (resp. komunistickému) hnutí. Byť či právě proto, že jako bývalá sociální demokratka byla dobovými okolnostmi nucena přestoupit do komunistické strany. Mám i osobní zkušenost, že pokud se s J. Popelovou člověk setkal na jejích přednáškách a v sedmdesátých letech i v bytových seminářích, vždy dávala zcela jasně najevo kritický odstup k tomu, co se v komunistickém Československu děje, ale bylo zjevné, že kvůli výsměchu a v podstatě celoživotní distanci nepřejde na pravicové pozice.

Předložený text lze považovat za pokus o významný příspěvek k dějinám české a slovenské komeniologie; autor vedle rozboru díla filosofky J. Popelové načrtnul v kostce dějiny výkladů Komenského od 18. století, které pokračovaly až do období po druhé světové válce. Poukazuje na skutečnost, že v průběhu času se od pojetí Komenského jako pedagoga interpretace přesouvaly k výkladu Komenského jako „originálního filozofa a teologa“.

K textu lze mít některé připomínky a výhrady. Rušivě při čtení působí, že autor proti obvyklému úzu psát citační horní malé indexy po interpunkčních znaménkách je klade před ně a někdy dokonce mezi slovem a znaménkem vkládá mezeru. Text práce, který je psán velmi čtivě, by si zasloužil přísnější korektury; čtenář jak v textu, tak v poznámkových aparátech naráží na slova, z nichž vypadlo písmenko. Také v jinak čtivém textu se občas najdou neobratné formulace.

Čtenáře může zneklidňovat skutečnost, že autor věnoval příliš velkou pozornost přípravě a mapování filosofického, ideově-politického a vědeckého terénu, v němž se odehrála komeniologická aktivita Jiřiny Popelové. Zdá se také, že redundantní je například pasáž vložená v metodologickém úvodu, v níž autor popisuje kvalitativní metody výzkumu (s. 13-16); práce samotná má spíše hermeneutický charakter. Opírá se přitom o důkladnost znalost archivních materiálů a značně rozsáhlou znalost pramenů a sekundární literatury. Drobnou připomínku lze vznést k popisu postavy „sociologa“ Karla Gally (autora jednoho článku-předmluvy o J. A. Komenském), kde je vyjádřena pochybnost o jeho filosofické erudici; ale Galla byl neobyčejně vzdělaný i ve filosofii a dalších oborech; sám osobně řadou -ismů i prošel ve svém vývoji. Charakteristiky celé řady dalších postav jsou neobyčejně plastické a výstižné.

Je skutečností, s níž se autor byl nucen vyprávět, že osobnost filosofky, filoložky a všestranně vzdělané myslitelky byla vždy značně rozporuplná. Lze však říci, že v práci se autorovi podařilo tuto rozpornost stopovat krok za krokem a ukázat na peripetie jejího vývoje - a tak jak v předválečném dění, tak po r. 1948 - až po sedmdesátá normalizační leta.

Poměrně rozsáhlá část práce je věnována komparaci filosofky s dobovými autory a významnými představiteli filosofického života a komeniologického bádání. Zde autor značně překročil vlastní téma práce, protože se zabýval složitostí vývoje takových postav jako byli Zdeněk Nejedlý, Jan Patočka, J. L. Fischer, F. Krejčí, ale i řada myslitelů zabývajících se Komenským a konstituujících posléze komeniologii jako specifický obor bádání - počínaje F. Palackým, J. Kvačalou a mnoha dalšími. Za neobyčejně cenné tak lze považovat ty části práce, kde se autor podrobně věnoval *periodizaci vývoje komeniologie* u nás a posléze i na Slovensku. Ocenit lze i způsob jakým je vyložena proměna komeniologie v jednotlivých etapách podle proměn politické situace a dle dobových možností interpretace díla tohoto významného myslitele, teologa, politicky činného reformátora a pedagoga. Autor nejen podrobně mapoval vývoj komeniologie v poválečném Československu (zpřesnil významné periodizaci tohoto bádání); ukázal, jak se formovala marxisticky orientovaná komeniologie, ale neopomněl upozornit i na evangelické bádání o odkazu J. A. Komenského.

Nesporně záslužné jsou kapitoly podrobně mapující badatelské komeniologické aktivity v 60tých, 70tých a 80tých letech, včetně tzv. mimouniverzitních setkání v Přerově, v Uherském Brodě atd. Rozsahem stran by se mohlo zdát, že nakonec vlastní činnosti Jiřiny Popelové je věnována menší pozornost, ale tento dojem se nakonec ukáže jako klamný. Autor v hutné a

zasvěcené zkratce, pro kterou si připravil půdu v předchozích kapitolách (v nich se lze setkat s řadou dílčích ideových interpretací postojů a postupů filosofky) shrnul v 5. - 7. kapitole, kde její komeniologická studia rozdělil na přípravné období z poválečných let a období návratu ke komeniologii - až po vyústění ve studiích o Komenského etice.

Při posuzování práce je zcela jistě nutno podtrhnout to, že autor prošel neobyčejně široké množství materiálů a vypořádal se s interdisciplinární problematikou. Analyzoval rané historické studie filosofky, ideové proudy ovlivňující jak předválečnou, tak posléze i poválečnou komeniologii. Zvláště je vhodné ocenit široké kontexty, v nichž autor uvádí pojednání o jednotlivých etapách vývoje J. Popelové, vyváženost interpretací a schopnost pohybovat s přirozeně mezi filosofickými, historicko-metodologickými, ideologickými, ale i pedagogickými a odborně fundovanými komeniologickými texty. Pokud si autor vytkl za cíl vyložit čtenáři jak složitost doby, tak nejednoznačnost, někdy i obtížnou uchopitelnost a rozporuplnost vývoje osobnosti Jiřiny Popelové, pak se mu tento náročný úkol zdařil. A to včetně ideové analýzy a vykreslení řady dalších aktérů, kteří mohli přímo či nepřímo aktivitu filosofky ovlivnit.

Autor splnil požadavky kladené na disertační práce, v mnohém je i překročil - a jeho text lze doporučit k publikování: buď po redakčních úpravách vcelku, nebo jako řadu studií o vývoji komeniologie, sporu o relevace či o synkretickou metodu, včetně studie o filosofce J. Popelové. Předloženou disertační práci lze doporučit k obhajobě.

V Praze 4.10.2015

Doc. PhDr. Jaroslav Kořa